

Toplumsal Şiddet, Aile ve Kadın Social Violence, Family and Women

Prof. Dr. Elif KARAGÜN

Kocaeli Üniversitesi, Toplumsal Katkı Koordinatörlüğü, Kocaeli, Türkiye
elif.karagun@gmail.com / ekaragun@kocaeli.edu.tr
ORCID: 0000-0003-1974-4117

Öz

Teknolojik ve toplumsal değişimlerle birlikte geçmişten günümüze farklı şiddet türleri ortaya konulmuş olsa da şiddet dendiğinde, gözle görülebilen somut harabiyetler yaratması nedeniyle en fazla fiziksel yönü akla gelmektedir. Konuyla ilgili araştırmaların giderek artması ve bilgilerin de yayılmasıyla birlikte çok farklı şiddet türleri olduğu bilinmeye başlanmıştır. Çağımızın en önemli sorunlarından biri olan şiddet; ev, okul, iş, sokak ve hatta günümüzde yaygın olan sanal dünyada, kısaca toplumun tüm alanlarında karşımıza çıkabilmektedir. Şiddetin olumsuz travmatik sonuçları sadece şiddete maruz kalan kişilerde değil, dolaylı bir şekilde şiddete maruz kalanlar, hatta şiddete tanık olan kişilerde de kendini gösterebilmektedir.

Kimlik oluşturma sürecinin en önemli kaynağı ve toplumun en küçük birimi olan aile ortamında şiddet olması; ister şiddete direkt maruz kalınsın, ister tanık olunsun her türlü maruz kalan bireylerde mağduriyet yaratmaktadır. Özellikle şiddet mağduru çocuklarda; duygu durumu, topluma adaptasyonu gibi alanlarda olduğu gibi kişilik gelişimi ve kişilik gelişiminin etkileştiği diğer gelişim alanlarında da önemli sorunları beraberinde getirmektedir. Bu durum da toplumu oluşturan ve gelecekte ebeveyn, meslek insanı olacak çocukların sağlıklı gelişimi ve nihayetinde toplum sağlığı açısından çalışılması gerektiğinin ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Sağlıklı bir toplum inşa edilmek isteniyorsa şiddetin önlenmesi açısından toplumsal şiddet, toplumsal şiddetin önlenmesi açısından da aile içi ve özellikle kadına yönelik şiddetin tüm yönleriyle ele alınması ve çözümler üretilmesi gerekir.

Bu makalede şiddetin tanımı ve çeşitleri kısaca aktarıldıktan sonra, toplumsal şiddet ve bu şiddetin temelinde önemli bir yer tutan nedenler; psikolojik, sosyolojik hatta hukuka aykırı bir durum olması nedeniyle suç ve şiddete ilişkin kuramlar ele alınacaktır. Ailede, okulda ve işteki şiddet ile bu şiddetin temelinde yatan nedenler kadın ve çocuğa yönelik şiddetle ilgili istatistikler ve literatür bilgileriyle birlikte değerlendirilip çözüm önerileri sunulacaktır. Ayrıca ev, sokak, eğitim ve iş ortamlarında toplumsal şiddetin önlenmesinde neler yapılması gerektiği konusu da literatür bilgileriyle ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, Toplumsal Şiddet, Kadın, Toplumsal Cinsiyet, Aile, Çocuk.

Abstract

Although different types of violence have been introduced from past to present with technological and social changes, when it comes to violence, the physical aspect comes to mind the most because it creates tangible destruction that can be seen with the eye. With the increase in research on the subject and the spread of information, it has become known that there are many different types of violence. Violence, one of the most important problems of our age, can be encountered at home, school, work, street and even in the virtual world, which is widespread today, in short, in all areas of society. The negative traumatic consequences of violence can manifest themselves not only in the people who are exposed to violence, but also in those who are indirectly exposed to violence and even in those who witness violence. Violence in the family environment, which is the most important source of the identity formation process and the smallest unit of the society, creates victimisation in individuals exposed to violence, whether they are directly exposed to violence or witnessed.

Especially in children who are victims of violence; it brings along important problems in areas such as emotional state, adaptation to society, as well as personality development and other developmental areas in which personality development interacts. This situation reveals how important it is to work for the healthy development of children who make up the society and who will be parents and professionals in the future, and ultimately for public health. If a healthy society is to be built, social violence must be addressed in terms of preventing violence, and domestic violence, especially violence against women, must be addressed in all aspects and solutions must be produced.

In this article, after briefly explaining the definition and types of violence, social violence and the reasons underlying this violence, the theories on crime and violence will be discussed since it is a psychological, sociological and even illegal situation. Violence in the family, at school and at work and the underlying causes of this violence will be evaluated together with statistics and literature on violence against women and children and suggestions for solutions will be presented. In addition, the issue of what should be done to prevent social violence in home, street, education and work environments will be discussed with literature information.

Keywords: *Violence, Social Violence, Women, Gender, Family, Child.*

Giriş

Literatüre bakıldığında şiddet sözcüğü, Arapçada sert katı ve şiddetli anlamına gelen “Şedit” kelimesinden geldiği; katı, sert davranış, sertlik, kaba kuvvet anlamında kullanıldığı, bildirilmiştir (Özerkmen ve Gölbaşı, 2010).

Şiddet sözcüğü kaba kuvvet kullanma, sert davranma, sertlik davranışları olarak açıklanırken şiddet olayları da; karşı düşüncedeki kişileri sindirmek ve korkutmak için üretilen olay veya girişimler olarak açıklanmıştır (Hobart, 1996).

Felsefi düşünürler şiddeti, doğanın içerisinde mevcut olan ve bir tür çatışma olarak tanımlanabilecek bir kavram olduğunu ve insanı da doğanın bir parçası ve şiddetin bir ürünü olarak bu çatışmaların sürekli olarak yaşandığı belirtilmiştir (Kuş Mumcu, 2023). Bazı kaynaklarda; “bir nesne ya da kişiye yönlendirilmiş istenmeyen, bazen tahrip edici ve yıpratıcı bir eylem iken, bazen de eylemsizliği yani herhangi bir eylemde bulunmaktan kaçınmayı da içerdiği bildirilmiştir (Mutlu, 1997).

Toplumsal Şiddet kavramı incelendiğinde; sosyoloji, psikoloji, hukuk, antropoloji ve siyasal bilimler gibi alanların en çok üzerinde durduğu bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yapılan toplumsal şiddet tanımlarına bakıldığında; anti-sosyal değerlendirilen ve toplumda mevcut olan düzeyi bozabilecek tüm davranışlar şeklinde tanımlanmıştır (Özerkmen ve Gölbaşı, 2010). Sosyal açıdan bakıldığında; toplumda olan bir olay, sözlü, yazılı protestolar, terör, intihar, suikast, mezhep ayrımcılığı gibi pek çok sosyal olayı içerdiği de belirtilmiştir (Türkdoğan, 1996).

Sosyoloji literatüründe toplumsal şiddet, bireyler veya gruplar arasında; fiziksel, psikolojik veya sosyal yönden zarar verme amacı taşıyan eylemler olarak ele alınmaktadır. Sosyal şiddet, genellikle; sosyal tabakalar, toplumlar arası hiyerarşiler, ekonomik eşitsizlikler ve farklı kültürel normların bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Psikolojik açıdan bakıldığında ise; toplumsal şiddet; kasten zarar vermek, incitmek ya da öldürmek amaçlı olabilirken, bazı belirsizlikleri de içerebilmektedir. Belirsizlik içermesi nedeniyle de; korku, kaygı gibi olumsuz duygular ve karmaşaya yol açabilmektedir. Toplumsal şiddet durumlarında ister şiddete maruz kalınsın ister tanık olunsun sonuçta sosyal, iş ve mesleki, eğitim gibi alanlarda işlevsellikler açısından bireylerin psikolojik açıdan etkilendikleri bir gerçektir.

Toplumsal şiddet kavramı kendi içinde özgün dinamikleri olsa da; fiziksel saldırı, sözel davranışlar, tepkisiz kalma veya eylemde bulunmaktan kaçınma davranışları da sosyal açıdan olumsuz etki yaratması durumunda toplumsal şiddet olarak değerlendirilebilmektedir. Şiddet ister bireysel ister sosyal açıdan geniş kitlelerle yaşansın en çok etkilediği kitle çocuklardır.

Nitekim şiddetin etkilerini araştıran çalışmalarda ister maruz kalınarak, ister tanık olunarak çocukların şiddet durumuyla karşılaşması halinde; bilişsel, duygusal, bedensel, sosyal ve kişilik gelişimleri açısından her türlü çok derin zarar gördükleri ve yaşadıkları bu olumsuz durumların da geleceğinde kişilerarası ilişkilerine problem olarak yansıtacağı belirtilmiştir. Toplumsal şiddet olaylarına ister doğrudan ister dolaylı olarak tanık olunsun, etkilerinin geniş bir popülasyonda olması insan eliyle oluşması nedeniyle doğa olaylarına göre bireylerde daha ciddi ve daha uzun süreli psikolojik etkileri olan travmatik bir durum olduğu kabul edilmiş ve bunun nedeni de bireylerin kendi türlerine olan güvenin yıkılması olarak açıklanmıştır (Brewin vd., 2000; Charuvastra ve Cloitre, 2008; Currie ve Widom, 2010; Görker vd., 2000; Hoşceylan, 2018; Lansford vd., 2007; Ovayolu vd., 2007; Taner ve Gökler 2004; Zoroğlu vd., 2001).

Toplumsal şiddetin yarattığı travmatik sonuçların doğa olaylarının yarattığı travmatik olaylara nazaran daha fazla etkili olmasının nedeni de insanın duygusal sorunlarla baş etmede iyileştirici bir güç olarak sosyal destek verecek olan ve yaşadığı toplumdaki diğer insanlara olan güveninin sarsılması denilebilir.

Tüm bu literatür bilgilerle bakıldığında geleceğin meslek insanı, ebeveyni olacak çocuk ve gençlerin sağlıklı yetişmesi, toplumların sağlıklı ve güvenli olması açısından toplumsal şiddet kavramının çalışılması son derece önemli görülmektedir. Ayrıca duygusal bağ ve toplumsal cinsiyet açısından çocukların yetiştirilmesinde önemli roller üstlenen kadının da yaşanan bu toplumsal şiddetten etkilenme düzeyi ve yapılması gerekenler yönünden değerlendirilmesi gerekli görülmüştür. Bu önem ve gereklilikler doğrultusunda; toplumsal şiddet ve kadın ile ilgili yapılmış olan çalışmalardan bilgiler aktarılmasıyla birlikte öneriler sunulması bu makalenin ana amacı olarak alınmıştır.

Toplumsal Şiddet Kavramı, Çeşitleri ve İlintili Kavramlar

Öğrenilen sosyal bir davranış olan şiddet, Dünya Sağlık Örgütü (2002) tarafından; "bireyin kendisi, başkası, belirli bir topluluk veya gruba yönelik uygulanması sonrasında; yaralama, ölüm, fiziksel, duygusal zarar ve bazı gelişim bozuklukları veya yoksunlukları ile sonuçlanan, tehdit veya fiziksel güç kullanma" olarak tanımlanmıştır (Krug vd., 2002).

Şiddet ve saldırganlık farklı iki kavram gibi değerlendirilse de birbirinden tamamen bağımsız olmadıkları, şiddet, kişilerde doğal bir şekilde var olan saldırganlık yöneliminin bireysel veya toplumsal açıdan bir başkasına zarar verecek şekilde dışa yansıtması olarak tanımlanmıştır (Ayan, 2007). Şiddet yarattığı geniş çaplı olumsuz etkileri nedeniyle sadece Türkiye'de değil tüm dünyada ele alınan önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şiddet ile ilgili bilgiler incelendiğinde; farklı tanımları

yapılmış olsa da; karşındakini yaralamak, öldürmek, canını acıtmak, malına zarar vermek, fiziki güç kullanmak; fiziksel yok etme, yasa ve ahlak ilkelerine uymayacak şekilde amacını gerçekleştirmek için şiddet göstermek veya şiddet kullanacağı yönünde tehdit etmek, toplum içinde ilişkilerinde kabul edilemez şekilde sınırı aşan zorlama eylemi gibi bazı ortak öğelerin çoğunda yer aldığı bildirilmiştir (Özerkmen ve Gölbaşı, 2010).

Toplum bilimcilerden aktarıldığına göre; bireyi öldürmeye kadar varabilen şiddet kullanımının olduğu durumlar fiziksel şiddet; kişinin ruhsal bütünlüğüne yönelik olan ve beyin yıkama, yalan söyleme ve çeşitli tehdit yöntemleriyle uygulanan durumlar psikolojik şiddet; insanların yaptıklarında bilişsel ve ruhsal açıdan yeteneklerinin altında kalmasını içeren durumlar da yapısal şiddet olmak üzere; fiziksel, psikolojik ve yapısal şiddet şeklinde farklı türleri olduğu belirtilmiştir (akt. Özerkmen ve Gölbaşı, 2010).

Felsefi ve siyasi açıdan bakıldığında da; Gurr'a göre (1971)

kuvvet kullanmak ile şiddetin aynı olmadığı bunların karşıt kavramlar olduğu, biri egemen iken diğerinin olmadığı. Şiddet halinde; sakatlama, yaralama ve yok etme amaçlı güç kullanma; şiddet kullanım durumunda da; kızgınlık, intikam, övünme, başkalarını korkutma gibi öğelerin olduğu ileri sürülmüştür (akt. Özerkmen ve Gölbaşı, 2010).

Toplumsal şiddet tanımı incelendiğinde ise; en az iki faili içeren olaydan toplu eylemlere uzanan, fiziksel ve psikolojik sorunlara yol açan, aile üyesi tarafından gerçekleştirilmeyen ve bir grup ya da bir kişiye yönelmiş ve zarar vermeyi amaçlayan toplumdaki kişilerarası şiddeti ifade ettiği bildirilmiştir. Toplumsal şiddetin aynı zamanda mahallede gerçekleşen bir suçtan kaynaklı oluşan şiddetten başlayıp, iç çatışmaya veya savaşa kadar giden farklı koşulların bir yan ürünü olabildiği, şiddet mağduru kavramının da; şiddete direkt maruz kalmak, şiddeti duymak veya başkalarının şiddete uğradığına tanık olmak gibi şiddeti dolaylı deneyimleme olarak tanımlanmıştır (Richters ve Martinez, 1993).

Dünya Sağlık Örgütü'nün raporuna bakıldığında ise; uluslar ve gruplar arasında olan şiddetli çatışmalar, devlet ve grup terörizmi, savaş silahı olarak kullanılan tecavüz gibi saldırılar, çok sayıda insanın evinden, yurdundan edilmesi, çete savaşları, kitlesel holiganlık gibi toplumsal şiddet sonucunda; bedensel hastalıklar, sakatlıklar, ruhsal ve bedensel hasarlar hatta ölümlere neden olan ve sağlık açısından önemli etkileri olan bir durum olarak değerlendirilmektedir (WHO, 2002).

Şiddet konusunda yapılan araştırmalar veya medya bilgilerine bakıldığında; şiddet eyleminin güçlü görünenden güçsüz görüneğe yönelik olduğu, bu açıdan toplumda en çok erkekte kadına veya çocuğa yönelik uygulandığı. Ayrıca kadına ve çocuğa yönelik şiddetin, toplumsal cinsiyet rollerine dayanarak kültürel açıdan yorumlanıp anlamlandırılarak kabul edilebilir şekle dönüştürüldüğü için de toplum içinde normal bir durum olarak ele alındığı belirtilmiştir (Karagün, 2015).

Şiddet türleri incelendiğinde farklı kaynaklarda farklı açıklamalar olduğu görülebilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü tarafından; şiddet bir halk sağlığı sorunu olarak değerlendirilmiş ve intihar gibi öz kıyımı içeren durumlar kişinin kendine yönelen şiddet; kadına veya çocuğa yönelik şiddeti içeren durumlar kişilerarası şiddet; sosyal veya politik olayları içeren durumlar da kolektif şiddet olarak isimlendirilmiştir. Ayrıca ebeveyn ve çocuk bakımı verenlerce uygulanan çocuk ihmal ve istismarı içeren durumlar çocuk istismarı olarak ele alınmasının yanı sıra; partner şiddeti, cinsel şiddet, yaşlı istismarı şeklinde isimlendirmeler de şiddet başlığı altında ele alınarak açıklandığı görülmüştür.

Bu başlıklar altında yer alan ve kendine yönelik şiddet içerisinde intihara yer verilmesinin nedeni olarak da; intihara temelinde sosyal, psikolojik, ekonomik gibi pek çok toplumsal nedenli faktörün rol almasından kaynaklı olduğu bildirilmiştir (WHO, 2002).

Chesnais'ten (1981) aktarıldığına göre; özel ve kolektif şeklinde Uluslararası polis örgütü olan Interpol'un sınıflandırmasının baz alındığı iki tür şiddetten söz edilmiştir (Akt.; Ünsal, 1996).

Bu iki tür şiddet içerisinde yer alan özel şiddet tanımında; cinayet, tecavüz, yaralama saldırganlık ve intihar şeklinde kişinin kendisine ya da toplumda yaşayan diğer insanlara uyguladığı şiddet ile bu eylemlerin sürekliliğinden kaynaklı oluşan toplumsal şiddet durumları olduğuna değinilmiştir. Diğer bir şiddet türü olan ve özel şiddette göre ortaya çıkma ihtimali az olsa da oluşması halinde ciddi, ağır sonuçları ve etki alanı daha geniş olan kolektif şiddetin de; özel şiddetten farklı olan; savaşlar, isyan, katliam, soykırım, iç savaş, devrimler gibi kitlesel şiddet olaylarını barındığı da ileri sürülmüştür (Özerkmen, 2012).

İlgili istatistikler incelendiğinde; şiddetin en fazla 15-16 yaş arasında görüldüğü, bu yaş grubu gençlerin %39 gibi bir oranının en fazla sokakta, %34'ünün okul ve çevresinde şiddet gösterdiği, yine ortaöğretim kurumlarında ergenlerin; %25'inin şiddet uyguladığı, %14.4'ünün şiddetle karşılaştığı, ülkemizde sırasıyla; okul, medya ve ev ortamlarında şiddete tanık olduğu belirlenmiştir (Özgür vd., 2011; TBMM, 2007).

Ergenlerin şiddetle karşılaşma ve uygulama oranlarıyla ilgili yapılan bir araştırmada; %53 gibi bir oranda en fazla sözel şiddet, %36.3 oranında duygusal şiddet, %22 oranında fiziksel şiddet, %15.8 oranında da cinsel şiddet ile karşılaştıkları. Şiddeti uygulama açısından bakıldığında ise; %48.7 gibi bir oranda en fazla sözel şiddet uyguladıkları, ardından %35.5 oranında fiziksel şiddet, %27.6 oranında duygusal şiddet, %11.7 oranında da cinsel şiddet uyguladıkları belirlenmiştir (TBMM, 2007).

Şiddet, insanlığın başlangıcından itibaren var olmuş olan, hem bireysel hem de toplumsal boyutları bulunan, ortaya çıkardığı ekonomik, sosyal, politik sonuçları nedeniyle sosyoloji, felsefe, psikoloji, ekonomi vb pek çok alanlar tarafından ele alınması gereken, evrensel ve multidisipliner bir konu olarak değerlendirilmiştir (Dursun, 2011; Ediz ve Altan, 2017).

Şiddet, meydana getirdiği ekonomik, sosyal ve psikolojik etkiler ve ortaya çıkardığı sonuçlarıyla hem milli hem de milletlerarası bağlamda kendini gösterdiği için son yıllarda

en fazla göze çarpan kavramlardan biri olmuştur. Şiddetin çeşitlerine bakıldığında geçmişte pek çok kaynaktaki; fiziksel, psikolojik, ekonomik, cinsel şiddet türleri olduğu belirtilirken; günümüzde bu türlere flört şiddeti, siber zorbalık/siber şiddet gibi yeni türlerin eklendiği de görülmektedir. Yine kaynaklar şiddetin uygulandığı kişi açısından sınıflandırıldığında; kendine yönelik, kolektif, ev ve sokağın yanı sıra okulda da sık görülen kişilerarası şiddet şeklinde üç tip şiddet sınıflandırıldığı görülmektedir.

Başbakanlığa bağlı Aile Araştırma Kurumu Başkanlığının 2013 yılında yaptığı bir çalışmaya göre; Türkiye’de ailelerin 1/3’ünde fiziksel şiddet yaşandığı ve bu ailelerin 3/4’ünde de çocukların şiddete tanık olduğu bildirilmiştir (akt. Karagün, 2015).

Yapılan araştırmalar incelendiğinde şiddetle ilintili ve özellikle çocukların karşılaştığı şiddet olarak; ihmal, istismar, okul şiddeti, zorbalık vb türlerinin ele alınarak çalışılması toplumsal şiddetin önlenmesi açısından önemli görülmektedir. Nitekim erken çocukluk döneminde ihmal veya istismar yaşanması, aşırı toleranslı veya aşırı katı disiplinli bir eğitim alınması, ağır fiziki cezalar, duygusal patlamalar ve çocuğun yaşadığı öfke duygusu ele alınıp çözülmediği takdirde ileri dönemlerde saldırgan davranışlara yol açabilmekte, ayrıca zorbalık, okul şiddeti, saldırganlık gösteren çocuklarda ileri yaşlarda, madde kullanımı ve suç işleme davranışları görülebilmektedir. Tüm bu durumlara maruz kalan çocukların da kendi çocuk ve eşlerine karşı şiddet kullanma gibi aile içi şiddet olasılıklarının yükseldiği, çocuklarında da zorbalık, şiddet davranışı görülme oranının arttığı ileri sürülmüştür (Carney ve Merrell, 2001; Crothers ve Levinson, 2004; Karagün, 2015; Roberts ve Morotti, 2000).

Türkiye’de suç ve şiddet türleri olarak kadın ve çocukların maruz kaldığı şiddet ile toplumsal şiddet olarak ele alınan terörizmin yaygınlığı ve yaşanan bu toplumsal şiddet olaylarında da en fazla çocukların etkilenmesi nedeniyle çocukluk dönemi açısından karşılaşılan şiddet durumlarının ayrı ayrı ele almak gerektiği bildirilmiştir (Hoşceylan, 2018).

Çocukluk döneminde dünya genelinde çocuk istismarı ve gençler arasında sokak şiddetinin yaygın bir sorun olduğu ayrıca çocukların toplumsal şiddetin bir nevi hedefi haline geldiği görülmektedir.

Tüm bu bilgilerle bakıldığında çocukluk döneminde görülmesi; okul şiddeti, istismar, ihmal, akran zorbalığı gibi pek çok şiddetle ilintili kavramların da ele alınması gerekliliği oluşmaktadır. Bu açıdan bakıldığında da şiddetle ilintili ve sık karşılaşılan bu kavramlar olarak:

İstismar

KEMPE tarafından ilk kez 1962 yılında hırpalanmış çocuk adıyla (battered child) tanımlanan bu kavram, sonraki yıllarda; çocuk istismarı (child abuse) olarak adı değiştirilmiştir. Çocuk sağlığını, büyümesini, psikolojik ve sosyal gelişimini olumsuz etkileyen tüm davranışlar bu kavram altında tanımlanmıştır.

İlk çocuk istismarı New York kentinde evlat edinen üvey anne babası tarafından ısırılan Marry Allen isimli çocuk olduğu ve o yıllarda yasal düzenlemeler olmadığı için konuyla ilgili Hayvanlara İşkenceyi Önleme Derneği’ne şikayet olarak bildirildiği kaynaklarda yer almıştır. Sonrasında 1871 yılında yaşanan bu olay nedeniyle Çocuklara İşkenceyi Önleme Derneği açılmıştır.

İstismar türlerine bakıldığında; dayak, yanık, yaralama gibi fiziksel şiddet tanımı içinde yer alan durumlarla birlikte beş yaşa kadar olan süreçte kızgın ebeveyni tarafından hızlıca sallanması sonucunda sallanma hareketi ile birlikte beyin kafatasına çarparak hasar görmesi veya beyin kanaması geçirilmesi ile zihinsel sorunlar yaşanması ve bazen de ölüme kadar varan sonuçları nedeniyle sallanmış bebek sendromu olarak isimlendirilen durumlar fiziksel istismar. Çocukların ihtiyaç duydukları ilgi ve sevgiden mahrum bırakılarak psikolojik sorun yaşamasına neden olunan durumlar duygusal istismar. Erişkin biri tarafından cinsel doyum amaçlı yaklaşım gösterilmesi nedeniyle oluşan durumlar da cinsel istismar şeklinde üç farklı istismar türü tanımlanmıştır (Karagün, 2015; Pelendecioğlu ve Bulut, 2009).

Literatüre bakıldığında istismar; erkeklere oranla kızlarda üç kat fazla görüldüğü, istismara uğrayanların %87,4’ü fiziksel, %93’ünün de duygusal istismara maruz kaldığı, istismarın; %77’sinin ailesi, %11’inin akrabaları, %5’inin de dışarıdan kişiler, %2’sinin ise bakım veren kişilerce uygulandığı bildirilmektedir (Güler vd., 2002).

İhmal

İhmal diğer şiddet türlerine göre daha pasif ve daha gizli seyreden, bireyin yaşamı için gerekli olan; sağlık, beslenme, giyim, barınma, koruma, gözetim, eğitim gibi ihtiyaçlarının bakım verenlerce karşılanmaması ve sosyalleşme için destek verilmemesi şeklinde bazı davranışlarla görülen şiddet türü olarak karşımıza çıkmaktadır.

İhmal de istismar gibi üç çeşit olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlar; Fiziksel ihmal; mevcut sosyal kaynakların çocuklara sunulmaması veya yoksun bırakılması. Cinsel İhmal;

cinsel gelişimlerine gerekli olan önemin verilmemesi ve sömürü durumunda korunmaması. Duygusal ihmal; çocuğa yakınlık gösterilmemesi, ilgilenilmemesi veya sevilmemesi durumu şeklinde sınıflandırılmıştır (Aral ve Gürsoy, 2001).

Okul Şiddeti

Okul ortamında bir öğrencinin başka bir öğrenciye duygusal, fiziksel veya cinsel açıdan zarar vermesi veya okul ya da diğer öğrencilerin eşyalarına zarar verecek şekilde hareket etmesi olarak tanımlanmıştır. Okul şiddetinin de; fiziksel, sözel ve cinsel şiddet şeklinde üç türü olduğu açıklanmıştır (Astor vd., 2006).

Okul şiddeti ilk etapta çocuklar arasında oyun anlaşmazlıkları gibi düşünceleri akıllara getirirse de sonuçları nedeniyle ele alınması gereken önemli bir konu olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Okul şiddetinin sonuçlarına bakıldığında da; maruz kalan öğrencinin okula yönelik motivasyonunun azalması, başarı düşmesi, okul fobisi, okuldan kaçma, okulu bırakma hatta ciddi ruhsal sorunlar ve bunların sonucunda da duygusal, fiziksel ve sosyal problemler ortaya çıkabilmektedir. Okul şiddeti yarattığı sonuçların ciddiyeti nedeniyle konuyla ilgili önlem alması için Birleşmiş Milletler tarafından Çocuk Haklarına dair sözleşme pek çok ülke ile imzalanmış, böylece konunun çözümü için sözleşmeyi imzalayan devletlere sorumluluk yüklenmiştir.

Akran Zorbalığı

Dan Olweus tarafından İskandinav Ülkelerinde önceleri “bir grup tarafından sergilenen şiddet” anlamına gelen “mobbing” sözcüğü şeklinde kullanılmıştır. 1980’li yıllarda bu sözcüğün okul zorbalığı durumunu tam karşılamadığı için yerine “bullying” sözcüğü kullanıldığı ve saldırganlığın bir alt türü olduğu belirtilmiştir (Olweus, 1993; Olweus, 1999).

Akran zorbalığı; “kendisini savunmaktan aciz, kendisinden daha güçsüz olduğu düşünülen öğrencilere yönelik bir veya birden çok öğrencinin kasıtlı ve sürekli bir şekilde zarar vermek, rahatsız etmek amaçlı yaptıkları davranışlar” şeklinde tanımlanmıştır.

Zorbalığın fiziksel yönü olan; dövme, vurma, tekme atma vb davranışların aynı zamanda şiddet ile birlikte saldırganlığın içerisinde de yer alması nedeniyle şiddet ile benzeşen yönleri olduğu. Farklı yönleri olarak da; şiddet durumlarında güçleri birbirine denk olanların birbirlerine zarar vermesi söz konusu iken; zorbalık durumunda ise taraflar arasında bir güç dengesizliğinin olduğu bildirilmiştir (Ayan, 2007).

Şiddetin Nedenleri

Literatüre bakıldığında şiddetin kaynağı olarak çeşitli nedenler ileri sürüldüğü görülmektedir. Özellikle toplumsal şiddetin nedenleri olarak; ekonomik sorunlar, göç, gecekondulaşma, sosyal yapı, nüfus artışı istihdam sorunları, sosyal öğrenme ile yanlış rol modeller, toplumsal cinsiyet rol öğrenmeleri, medya, aile, akran grupları, okul gibi aile dışında kalan diğer çevreler etkin nedenler arasında yer almaktadır.

Dünya genelinde 49 farklı toplum üzerinde yapılan ve şiddet ile antisosyal davranışın ortak özelliklerinin belirlendiği araştırmada; toplumda şiddete neden olarak; “gelir eşitsizliği, siyasal şiddet, sosyal hareketlilik, sosyo-kültürel heterojenlik, sosyal değişme oranı ve nüfus büyüklüğü” şeklinde yedi etken olduğu belirlenmiştir (akt. Özerkmen ve Gölbaşı, 2010).

Toplumsal şiddet sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesi açısından temelde yatan alt nedenlerin ele alınıp derinlemesine çalışılması önemlidir. Şiddetin nedenleri açısından literatür incelendiğinde; neden olarak değerlendirilen başlıca etmenler aşağıda sıralanmıştır. Bunlar:

1-Sosyal Öğrenme

Bandura tarafından ortaya konulan Sosyal öğrenme kuramına göre çocuklar pekiştirmenin yanında bilişsel, davranışsal yolla ve çevreyi gözlemleyerek model alıp taklit ederek, dış dünya ile etkileşerek öğrenirler (Bacanlı, 2007). Bu kurama göre çocukların gördüğü davranışı taklit ederek öğrendiğini göz önüne aldığımızda aile içerisinde çocuk yetiştirme davranışlarında ne öğretmeye çalışıldığı ve gerçek yaşamda model alınan bir yetişkin olarak nasıl davranıldığı, duygu yönetiminin nasıl sağlandığı üzerinde durulması gereken en önemli noktalardan biri olmaktadır.

Bu açıdan insanın güvenli hissedeceği aile ortamında, bu ailenin üyelerinden birinin diğerine, özellikle baba tarafından anneye şiddet uygulanması çocuklar açısından; öfke, saldırganlık gibi dışa yönelebilen duygu yanında; yaşama motive eden, öz güven eksikliği, anksiyete, umutsuzluk hatta depresyon gibi pek çok ruhsal sorunlara neden olabilmektedir.

Yine ilk sosyalleşmenin başladığı ev ortamında çocukların güven duyduğu babalarının annelerine şiddet uyguladığına sürekli tanıklık etmesi, öfke ve çatışma durumlarında şiddet davranışı gösterilmesinin normal bir durum olarak algılanmasına, şiddetin doğal bir durum olarak öğrenilmesine yol açacaktır.

Yine çocukların yaşamla ilgili becerileri öğrendiği, meslek edinmede önemli bir role sahip, sosyal bir ortam olan okulda görülebilen şiddet türlerinden; okul şiddeti, akran zorbalığı, istismar ve ihmâl gibi davranışlara maruz kalma veya tanık olma şeklinde sürekli şiddet yaşamaları ve özellikle şiddet uygulayanların güçlü bir simge olarak algılanması ile birlikte, çocukların dikkatini çekecek modellerin şiddetle birlikte sunulması şiddetin normal bir durum olarak algılanmasını sağlayacaktır.

Nitekim toplumumuzda ataerkil bakış açısı ile şiddet uygulayanların özellikle erkek cinsiyeti açısından güçlü ve cesur olarak değerlendirilmesi, kişilik gelişimi devam eden çocuklardaki benlik sunumu açısından da ele alındığında başkalarının kendileri hakkında güçlü ve cesur olduklarını düşünmeleri için şiddet davranışına yönelebilecekleri düşünülmektedir.

2-Toplumsal Cinsiyet Rol Öğrenmeleri

Her birey kadın ya da erkek olarak biyolojik cinsiyetle doğsa da aile ortamında ve yaşadığı toplumda kadın veya erkeğe yönelik rollerin ne olduğunu öğrenir. Kadın veya erkeğin yapması gereken roller de cinsiyete özgü olması nedeniyle toplumsal cinsiyet rolleri olarak isimlendirilir.

Bem (1974), toplumsal cinsiyet rollerini; feminen yani kadınınsı, maskülen yani erkeksi roller, ayrıca her iki cinsiyet rolünün birlikte görüldüğü yani belirsiz/ androjen (undifferentiated) şeklinde üç şekilde sınıflandırmıştır (Dökmen 1997).

Ülkemizin geleneksel yapısı gereği erkeğe biçilen rol; baskın, savaştı, haşin, korkmayan, tutuğunu koparan, saldırgan, kendine güvenen, çekinmeyen, ağlamayan, duygularını gizleyen/kontrol eden, bağımsız ve rekabetçi iken; kadına biçilen rol; erkeğin tersine pasif, narin, söylenilene yapan, duygularını dile getiren ağlayan, duygusal, başkalarının duygularını anlayabilen empati becerisi yüksek, hamarat, sessiz, erkeğe göre ılımlı, alttan alabilen, sabırlı, hoş görülü, yumuşak, hemen tepki vermeyen olması istenir. Türk toplumu; kadınların daha pasif ve zayıf özellikler göstermesini isterken; erkeklerin tersine daha güçlü, saldırgan haşin, yani şiddet belirtisi olarak nitelendirilen davranışları göstermesini beklemektedir. Erkeği daha güçlü, yüksek statülü ve üstünlük noktasında tutarken; kadını destekleyici, ev ve çocuk konularında hizmet eder şekilde daha aşağıda, tutan yardımcı, roller yüklemektedir (Karagün, 2013). Kısaca ekonomik, siyasal ve sosyal alanlarda erkek kadına göre üst konuma; kadın ise daha zayıf konuma yerleştirmektedir. Kadın ve erkeğin yerleştirildiği bu konuma da "cinsiyetçilik" dendiği bildirilmiştir (Uğurlu, 2003). Ülkemiz ve tüm dünyada oluşan ekonomik, siyasal

ve kültürel kısacası geçmişten bu güne oluşan toplumsal değişimlerle birlikte erkeğin haşin, saldırgan olması yönündeki beklenti günümüzde yerini centilmenlik, nezaketli olmak gibi şiddetten uzaklaşan özelliklere bıraktığı belirtilmiştir (Dökmen, 2004).

Yapılan araştırmalarda aile içinde sorumlulukların; dayanışma ve eşitlikçi olmasıyla birlikte işyerlerinde de toplumsal cinsiyetçiliği azaltacak şekilde bir etki oluşturduğu ileri sürülmüştür (Berkem, 1992). Bu bilgilerle bakıldığında şiddetin azaltılması açısından ailede toplumsal cinsiyet rolleri konusunda doğru bir şekilde bilinçlendirme yapılması sonucunda toplum tarafından cinsiyete yüklenen kalıplarla örtülü gizil şiddeti içeren durumların fark edilerek rol modellerle sürdürülmesi engellenmiş olacaktır.

3-Medya, Kitle İletişim Araçları

Günümüzde; siyasal propaganda, pazarlama, tanıtım vb alanlarda etkili sonuçlar almak açısından iletişim araçları kullanılmaktadır. Kullanılan iletişim araçları mevcut bilginin yayılımı, tanıtımlar vb yollarla toplumu yönlendirme, yeni tutum ve alışkanlıklar oluşturma ve sosyalleştirme gibi işlevlerinin yanında eğlence işlevlerinin olduğu da belirtilmiştir (Adıgüzel, 2001). Medya araçları içerisinde her evde bulunan ve en çok zaman harcanarak izlenen televizyon önemli bir öğrenme aracı olarak (Atalay, 2004; Bülbül, 2001; Rigel, 1995) değerlendirildiğinde; düzenli bir şekilde medya ve dijital oyunlarda şiddeti gözlemleyenlerin saldırgan şemalar geliştirdikleri (Franzoi, 2003), ayrıca çocuk ve gençlerin televizyonda izledikleri film kahramanının yaptıklarından etkilenip taklit ederek saldırgan tutum gösterebilecekleri ileri sürülmüştür (Karagün, 2015; Yavuzer, 2008). Türkiye’de Çocuğa Karşı Şiddet Durum Raporu 2020’ye göre iki öğrenciden en az birinin şiddet olayına karıştığı ve nedeni de "film kahramanlarına özenme" olduğu (Akbaş ve Ergin, 2020) bilgileriyle bakıldığında; medya ve televizyonlarda şiddeti besleyen örneklerden kaçınılması, çocuk ve gençlere doğru rol modellerin sunulması gerekir. Televizyon programlarında şiddetin kaynağı olan davranışların özellikle dizi ve programlarla topluma sunulmaması, doğru rol modellerin sunulması bu açıdan program ve dizilerin uzman kontrollerinden geçirilmesi önemli görülmüştür.

4-Oyun ve Akran Grupları

Her toplumun kendine özgü kültürünü yansıtan çocuk oyunları mevcuttur. Oyunun çocuk için gerçek yaşamın bir provası olduğu ve gerçek yaşam durumlarının oyunlara aynen yansıtıldığı (Sormaz, 2010), oyun ve oyuncakların toplumsal cinsiyet öğrenmelerinde gerçek yaşamı prova

yeri sağlamada destekleyici olduğu belirtilmiştir (Jessen, 2003). Özellikle evcilik gibi kültürü yansıtan oyunlarda akran gruplarının kendi ailesinde veya diğer alanlarda tanık olduğu şiddet davranışını sergilemesi, çocuklar arasında şiddet davranışının öğrenilmesini destekleyen bir diğer etken olarak oyun ve akran gruplarını karşımıza çıkarmaktadır.

Toplumsal Şiddetin Nedenlerine İlişkin Kuramsal Açıklamalar

Şiddetin sosyolojik veya psikolojik açıdan yapılan tanımlarına bakıldığında; toplumsal şiddet içerisinde, bireylere veya gruplara yönelik fiziksel, psikolojik veya sosyal zarar verme amacı taşıyan eylemler olarak ele alındığı görülmektedir. Birine bilerek isteyerek zarar verme durumu da aslında suç tanımına uyduğu söylenebilir.

Literatüre bakıldığında da; psikolojik, ekonomik, fiziksel ve cinsel şiddet içinde yer alan yaralama, öldürme, özgürlükten yoksun bırakma gibi eylemlerin aslında hukuka aykırı olması nedeniyle ceza hukukunda suç tanımı içerisinde yer aldığı görülür. Literatür bilgilerine bakıldığında; şiddet ile suç arasında sıkı bir ilişki olduğu belirtilmiş, toplumdaki şiddetin oluşumunu ve nedenlerini ortaya koyarak doğru analiz etmek için de kuramsal yünden suç teorilerini incelemek gerektiğinden söz edilmiştir (Dönmezer, 1996; Özerkmen, 2012; Ünsal, 1996).

Suçun ve suç ile ilişkili olan şiddet yaklaşımlarının oluşma nedenleri açıklanırken; psikolojik, biyolojik, hukuksal, antropolojik ve sosyolojik açıdan pek çok kuramsal açıklamalar yapıldığı görüldü de toplumsal şiddet ve suç araştırma için sosyoloji biliminin ortaya koyduğu açıklamaların ön planda tutulduğu belirtilmiştir (Avcı, 2018). Özellikle; aile, ekonomik, sosyal çevre gibi sosyo-demografik profillerin çok farklı açılardan açıklanması gerekliliği pek çok kuramın oluşmasına neden olduğu ileri sürülmüştür (Kızmaz, 2005). Tüm bu durumlar da şiddet ve nihayetinde suç olgusunu açıklamada çeşitli kuramlar ortaya konmasına zemin hazırlamıştır. Bu teorilerden özellikle şiddet davranışının da temeli olarak öne çıkanlara aşağıda yer verilmiştir. Suç ve şiddetle ilgili ortaya konulan kuramlara kısaca bakıldığında;

1-Sosyal Öğrenme:

Şiddet davranışının nasıl öğrenildiğine ilişkin bakılması gereken en temel kaynaklar sosyal psikoloji ve sosyolojik çözümlerdir. Sosyolojik açıklamalarda bireylerin ve toplulukların yaşam biçimi belirleyicileri olan; değerler, sosyalleşme, bireyler arası ilişkilerin biçimi, kurum ve

toplulukların yaklaşımlarının değerlendirilmesiyle açıklandığı görülmektedir. Bu açıklamalara göre bireylerin, şiddet eylemlerine katılmalarında çocukluk ve ergenlik dönemindeki sosyalleşme biçimlerinin neden olduğu belirtilmiştir.

Sosyal öğrenme kuramına göre sosyal açıdan şiddet gibi suçlar, gözlemlenerek öğrenilmekte ve sonrasında davranış taklit edilerek ortaya çıkmaktadır (Avcı, 2018).

Toplum içerisinde de gözlemlenebilen çeşitli şiddet davranışlarının olması sonucunda şiddet, sadece çete veya şiddete eğilimli gençlerde değil toplumsal yaşam içerisinde neredeyse tüm alanlarda görülebilmektedir. Türk toplumu açısından bakıldığında da kültürel öğrenmelerin etkisiyle; ebeveynler, öğretmenler veya akranlar, şiddeti; çocuk yetiştirmede ve eğitiminde disipline etme aracı olarak görebilmekte, hatta ihmal veya istismar normal görülerek önemsizlenebilmektedir. Toplumdaki bu yaklaşımlar da şiddet davranışlarının ortaya konmasını destekleyen durumlar olmaktadır.

2-Farklılaştırıcı Birlik Kuramı:

Sutherland'ın tarafından ortaya konulan "farklılaştırıcı birlik" kuramına göre (1939), grup veya arkadaş ortamında şiddet öğrenilmektedir. Bu açıdan bakıldığında; birey bir çete ve suç işleyen grupla özdeşim kurduğunda şiddet göstermeye eğilim başlamaktadır. Bu eğilimle sosyalleşerek özdeşim kurulan grup içinde şiddet gösterme davranışı; statü kazanma aracı görülmüşse, tersine şiddet uygulama davranışından kaçınılması halinde özdeşim kurulan ve mensubu olunmaya çalışılan grubun üyeleri tarafından ayıplanma ve dışlanma ile karşılaşmaktadır (akt. Kızmaz, 2006).

3-Sosyal Organizasyonluk (Düzensizlik) Teorisi; Bu kuram, 1920 yılları başında ekonomik çerçevede sosyal durum incelenmesi sonucu Shaw ve McKay tarafından ortaya konulmuştur. Bu kuram; sosyal çözülmenin en fazla kent yaşamında ortaya çıktığını iddia etmiş ve kent içindeki düzensizliklerin bir nevi resmedilmesi sebebiyle bu şekilde isimlendirilmiştir. Buna göre, çevreden kaynaklı zararlı etkiler nedeniyle o çevrede yaşayan insanların göç, hızlı nüfus artışı, işsizlik gibi faktörlerden kaynaklı sosyal öz denetim yetersizliğinin oluştuğu, bu öz denetim yetersizliği sonucunda da şiddet gibi çeşitli suçların ortaya çıktığı bildirilmiştir (Bilgiç, 2012; Kızmaz, 2005).

4-Sosyal Kontrol Teorisi: kişilerin yaşadığı toplumun; değerleri, normları ve kurumlarıyla olan ilişkisinde neden aranması gerektiği belirtilmiştir (Bilgiç, 2012). Buna göre; aile, okul, din ve arkadaş gibi çevrelerine bağlılığın güçlü olması, suç davranışlarında engelleyici bir durum

yaratırken; tersine bağlılığın düşük olması, sosyal denetimin zayıf olmasından kaynaklı suç olasılığının arttığı ile ri sürülmüştür (Kızmaz, 2005).

5-Alt Kültür Teorisi

1950’li yıllarda ortaya çıkan bu teoriye göre suç; alt ve orta sınıftaki kişiler arasındaki çatışmalara bağlı olarak, sosyal yaşamda eşit olmayan dağılım nedeniyle kültürel farklılığın olduğu alt toplumlar oluştuğu açıklanmıştır (Bilgiç, 2012). Cohen, alt kültürlerin öncelikle, gecekondu mahallelerinde ortaya çıktığını, toplumsal yapı içinde ailesi düşük bir statüde olan çocukların daha fazla sorunlarla yüzleşme olasılığı olduğunu, alt kültürden gelen gençlerin, toplumda saygınlık kriterlerini karşılayamamaları ve reddedilmeleri nedeniyle çete gibi suçlu alt kültürlerle doğru sürüklen-diklerinin ileri sürüldüğü bildirilmiştir (Demirbaş, 2002).

Alt kültür kuramına göre; toplumda insanların belli hedef koyması ve bağlı oldukları grubun koşul ve olanaklarının bu konulan hedefleri gerçekleştirmesinde yetersiz kalması sonucunda hukuka aykırı davranış oluştuğu ve çoğu şiddet deneyimlerinin temelinde de bu alt kültürel yapılar olduğu belirtilmiştir (Bilgiç, 2012; Kızmaz, 2005).

Yine Wolfgang ve Ferracuti (1982)’nin “şiddet alt-kültürü” açıklamalarına bakıldığında; toplum içerisinde sorun çözümünde şiddete başvurulması ve bunun da bir değer olarak revaçta olması, şiddet alt-kültürünün etkisiyle kişiler arası problem çözümü açısından bir nevi şiddete teşvik olduğu, çoğu şiddet deneyimlerinin temelinde kültürel yapı olduğu belirtilmiştir (akt. Kızmaz, 2006).

6-Damgalama Teorisi

Toplumda insanların etiketlenmesinin, suç davranışının ortaya çıkmasına neden olduğu. Örneğin kişinin toplumda hırsız veya sapık olarak etiketlenmesi sonucunda bireyde toplumdan dışlanmışlık duygusunu ortaya çıkardığı ve oluşan dışlanmışlık duygusunun da bireylerin gruplarla ilişki kurmasında sorun oluşturabildiği, böylece şiddet gibi suç işleme davranışına yol açabildiği ileri sürülmüştür (Bilgiç, 2012).

7-Rutin aktiviteler teorisi:

Amerika Birleşik Devletleri’nde suç oranlarının artış nedenini araştırmak için 1970’li yılların sonlarında Cohen ve Felson tarafından ortaya konmuştur. Buna göre günlük yaşam içerisinde olan rutinler ve ev yaşamından uzak geçirilen süre, toplumda suç işlenişinde artış yaratmaktadır (Bilgiç, 2012). Bu kurama göre suçun ortaya çıkmasında;

çocuklar, ergenler, alkolik, işsiz gibi suça motive olmuş kişilerde suç davranışı görülebilmektedir. Özellikle uygun bir hedef ve yeterli düzeyde koruyucu önlemlerinin olmaması gibi etkenler rol oynamaktadır (Bilgiç, 2012; Kızmaz, 2005).

8-Benlik Sunumu, Kimlik Yitimi ve Şiddet

Toplumdaki diğer bireylerde olumlu izlenim yaratıp olumlu etki oluşturmak için kişinin kendini yapılandırması benlik sunumu olarak tanımlanmıştır. Belli bir kimliğe yönelik bir izlenim oluşturan, yani belli bir kimliğe yönelik olan benlik sunumunun da kişilerde ek bir baskı yarattığı. Kişinin bir nevi iddia ettiği benliği ortaya koymanın ön planda olması nedeniyle toplum içerisinde gösterdiği davranışlarının bireysellikten çıkarak bağlı olduğu gruptaki kişilerin görüş ve davranışlarına göre şekillendiği, Birey beğeni, takdir almak ve ilgi görmek için şiddet gibi davranışlar gösterebildiği, eğer bu davranış öz değerini azaltma, küçük düşürme şeklinde algılanırsa da öfke ve şiddet gösterebileceği açıklanmıştır (Brown, 2004; Ginis ve Leary, 2004; Karagün, 2011; Martin ve Mack, 1996). Benlik sunumuna ilişkin görüşler ve toplumsal cinsiyet rol öğrenmelerine ilişkin açıklamalar göz önüne alındığında; toplumda erkeklik rollerinin sert olunması, yumruğunu masaya vurması, kadını korkutması ve sindirmesine ilişkin düşüncelerle oluşan benlik sunumu ve bunun yaratacağı baskı sonucunda şiddet davranışının oryaya çıkma olasılığını arttırdığı düşünülmektedir.

9-Anonimlik Olgusu, Kimlik Yitimi (Deindividuation)

Le Bon’un bu yaklaşımına göre, bir toplulukta antisosyal davranışları arttıran anonimlik olması halinde, sorumluluğun yayıldığı ve içinde bulunulan grubun özellikleri nedeniyle insanın kendisini gözlemesi ve diğerlerine nasıl görüldüğüne ilişkin kaygısını düşürerek; korku, suçluluk, utanç, toplumsal değerlere veya kurallara bağlılıktan kaynaklı öz kontrolün kaybolduğu, kişilerin bazen bu kontrolü isteyerek gevşettiği böylece öz kontrol kaybı sonucunda da aşırı davranışların ortaya çıktığı belirtilmiştir (Kayaoğlu, 2004). Örneğin meslek sahibi, toplumda efendi görünen birinin futbol maçını izlemesi sırasında kendini kaybederek diğer takım taraftarlarına saldırması buna örnek verilebilir.

10-Sosyal Psikolojik Açıdan Kimlik Kuramı, Kitle Psikolojisi ve Şiddet

Sosyal Kimlik Kuramına göre, içinde bulunulan grupla özdeşleşen üyelerin, bağlı olduğu gruba fazla duygusal yatırım

yaptıklarından, bazı durumlarda uyarılma düzeylerinin artması nedeniyle beklentilerinin oluşmaması veya herhangi bir yenilgi halinde dış grubun kalıp yargıları doğrultusunda davranmaya, yoğun olumsuz duygusal tepkiler gösterdiği, beklentilerin karşılanmaması nedeniyle tehdit algılayan grubun, benlik saygısını tekrar kazanabilmek için açık saldırgan davranışlar gösterebildiği ileri sürülmüştür (Branscombe ve Wann, 1992; Karagün, 2011).

Kitleler saldırganlaştıkça bireyde de kimliksizleşme gözlenebileceği, kişi edindiği normlara uygun davranışı içeren kimliğini bir yana bırakarak, normalde göstermediği bastırıldığı tepkisel saldırgan ve bencil özelliklerini mensubu olduğu kalabalıkta açığa çıkarabildiği, buna aracılık eden mekanizmanın da kimliksizleşme olduğu bildirilmiştir (Şahin, 2003). Bu açıklamalar göz önüne alındığında özellikle illegal olan örgütler, holiganlık, spor ortamlarında seyirciler, fanlar buna örnek verilebilir.

Toplumsal Şiddet, Aile ve Kadın

Toplumsal şiddet, modern dünyanın karşı karşıya olduğu en büyük sorunlardan biridir. Bu sorun; siber, fiziksel, cinsel, ekonomik ve psikolojik şiddet türlerinden biri veya birkaçını birden içerebilir ve genellikle toplumun en savunmasız kesimlerini hedef alabilir. Toplumun küçük bir birimi olan aile içerisinde mevcut olan şiddet toplumsal şiddeti besleyen önemli bir kaynaktır. Nitekim topluma katılan bireyi yetiştiren ve önemli bir eğitim yeri olan aile içerisinde; kadına veya çocuğa yönelik uygulanan şiddetin gelecekte topluma ebeveyn ve meslek insanı olarak katılacak olan çocukların şiddeti öğrenme sağladığı bir gerçektir.

Dünya genelinde toplumsal şiddet, özellikle kadına yönelik şiddetin ne durumda olduğuna bakıldığında; Dünya Sağlık Örgütü (WHO) verilerine göre, dünya genelinde her 3 kadından 1'i yaşamı boyunca; psikolojik, ekonomik, fiziksel veya cinsel şiddete maruz kalmaktadır (WHO, 2002). Birleşmiş Milletler'in 2019 verilerine göre, dünya genelinde her gün yaklaşık 137 kadın, eşleri veya aile üyelerinden birileri tarafından öldürülmektedir (UN Women) Bu veriler, kadına yönelik şiddetin aslında bir nevi küresel bir salgın olduğunu göstermektedir.

Türkiye'de ise kadına uygulanan şiddet verileri incelendiğinde; 2019 yılında 474 kadın cinayeti olduğu ve bu öldürülen kadınların %33'ünün çocuk sahibi olan anneler olduğu belirlenmiştir (Akbaş ve Ergin, 2020). 2023 yılında cinayete kurban giden kadın sayısının 315, şüpheli ölüm 248 olması ve öldürülen kadınların %65'i kendilerini en çok güvende hissetmeleri gereken evlerinde öldürülmesi. Ayrıca kim tarafından öldürüldüğü kısmında sadece %3'ün bilinmediği

kişilerce öldürülmesi, geri kalan oranın; eş, çocuk, baba, kardeş ve yakınları tarafından gerçekleştirilmesine yönelik sayılar (Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, 2023) göz önüne alındığında aslında aile içi ilişkiler, toplumsal cinsiyet ve özellikle kadına yönelik şiddetin mutlaka detaylı çalışılması gerekliliğini ortaya koymuştur. Dünyada olduğu gibi ülkemizde kadına yönelik şiddetle mücadelede yasal önlemler alınsa da kadın cinayetleri sayısının ciddi boyutta olması, kadın ve aile konularında çalışan farklı alanlardan uzmanların bir araya getirilerek sorunun kökenine inen daha derinlemesine irdeleyen araştırmaların yapılması, çözüm önerileri sunan projelerin oluşturulmasına ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Waite (2000), aileyi; ekonomik yönden üretken, kaynak tüketiminde sorumluluk üstlenen, gelecek açısından nesillerin daha sağlıklı ve üretken yetişmesi ve sosyalleşmesinde önemli rolleri olan "sosyal bir örgüt" olarak ele alınması gerektiğinden söz etmiştir.

Toplumun sağlıklı olmasında önemli bir rolü olan aile içerisinde toplumsal cinsiyet rol öğrenmeleri ile kadına yüklenen sorumluluklar ve "yuvayı dışı kuş yapar", "kadın narin olur, alttan alır", "erkek ne yaparsa yapsın erkektir" gibi söylemlerin aksine günümüzde teknolojik yenilikler, insan hakları, kadının yaşama hakkı, toplumsal cinsiyete ilişkin bilinçlenme ile birlikte kadının; her alanda yer alma, sağlık, çalışma, meslek seçme, seyahat etme, sevdiklerini görme gibi temel yaşam haklarını bilerek ve bu haklarını savunacak şekilde değişimler yaşaması ve sonuçta; basmakalıp önyargıları, hak ve özgürlüklerinin kısıtlanmasını reddetmesi nedeniyle; fiziksel, psikolojik, ekonomik, siber gibi farklı şiddet türlerine maruz kalması ve boşanma oranlarını arttırmada etken olduğu düşünülmüştür.

Boşanma nedenlerine ilişkin yapılan bir çalışmada Türkiye'de yaklaşık iki boşanmadan birinde eşlerin sorumluluklarını yerine getirmemesinden kaynaklı olduğu, yine her üç boşanmadan birinin ekonomik nedeni, her beş boşanmadan birinde de dayak gibi fiziksel şiddet ve kötü muameleye maruz kalma nedeniyle olduğu bildirilmektedir (Akbaş ve Ergin, 2020). Boşanma nedenleri istatistiklerine bakıldığında; boşanma nedenlerinin %6'sının çocuklara karşı kötü muameleden kaynaklı olduğu görülmektedir.

Türkiye'de ailede içinde gerçekleşen şiddete bakıldığında; özellikle çocuk yetiştirmede bir disiplin aracı olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu kültürel anlayış sonucunda da çocuğa uygulanan şiddetin normal bir durum haline gelmesi desteklenmektedir. Çocuk yetiştirme sırasında çocuklara verilen cezalarla ilgili yapılan bir araştırmada; ebeveynlerin; % 72.6'sının azarlama, %48.7'si interneti

yasaklama, %40.8'i tv izlemeyi yasaklama, %39'u oyun oynamaya izin vermemeye, %34.4 bir süre istediklerini alma, %32.6'sı tokat atma, %30.3'ü cep telefonunu yasaklama, %22.5'i bir süre konuşmama, %20.7'si dövme, %14.3'ü arkadaşları ile görüştürmeme, %14.2'si harçlığını kesme, %8.9'u odaya kapatma, %0.3'ü diğer cezalar verdiğini bildirmiştir (Akbaş ve Ergin, 2020). Bu araştırma sonuçları incelendiğinde verilen cezaların; fiziksel, psikolojik ve ekonomik şiddet gibi aslında farklı şiddet türlerinin bir uygulaması olduğu görülebilir. Her beş ebeveyninden biri çocuğunu dövmek, her üç ebeveyninden birinin de çocuğunu tokatladığı görülmektedir.

Yapılan araştırmalara bakıldığında çocukların; aile içerisinde veya toplumda kendisi bizzat şiddet görek doğrudan şiddete maruz kalma veya evdeki kadının şiddete maruz kalmasına ya da medyadan toplumsal şiddete tanıklık etme şeklinde dolaylı maruz kalma olmak üzere iki türlü maruziyet yaşayabildikleri bildirilmiştir (Akbaş ve Ergin, 2020).

Boşanma nedeni olarak belirtilen şiddet gibi durumlar yalnızca şiddete maruz kalan kadınları olumsuz etkilememekte, kadınlarla birlikte tanıklık edenleri ve özellikle çocukları da etkilemektedir.

Kadın ve çocuğa yönelik uygulanan şiddet ve toplumsal ne yazık ki sadece belirli bölgeler veya ülkelerle sınırlı olmamaktadır. Uluslararası düzeyde çok fazla sayıda çocuk ve genç toplumsal şiddet nedeniyle mağdur olmaktadır.

15 yaş ve üzeri yaş grubunda % 48.8 gibi yüksek bir ölüm oranına sahip olduğu, bu ölümlerin çoğunun sigara, alkol ve riskli araç kullanması, şiddet davranışında bulunması şeklinde önlenebilir sebeplerle olduğu. The Youth Risk Behavior (2018) verilerine bakıldığında; lise öğrencilerinin % 8.5'i son bir yıl içinde bir ve birden fazla fiziksel kavgaya karıştığı, % 29.8'i alkol, % 19.8'i uyuşturucu madde kullandığı bildirilmiş, % 31.7'si fiziksel, % 41.5'inin ise duygusal şiddet davranışı gösterdikleri aktarılmıştır (Öztürk, 2020).

Türkiye İstatistik Kurumu (2019) verilerine göre; 2016 yılında güvenlik birimlerine suç mağdur olarak gelen veya getirilen çocuk sayısı toplam 158.343 iken 2017 yılında bu sayı 137482 olarak değişmiştir. Bu verilere 2017 yılı sonrası güncellenme yapılmadığından diğer yılların verilerine ulaşılamamıştır (TÜİK, 2020).

Suçta sürüklenen çocuk sayıları incelendiğinde; %17,1 ile en yüksek oranın İstanbul, ardından %5,8 oran ile İzmir'in ikinci sırayı aldığı görülmüştür. Ayrıca bu çocukların %57,7'si 15-17 yaş, %23,3'ü 12-14 yaş, %18,5'i 11 yaş ve altında olduğu belirlenmiştir. Yine 2017 yılında güvenlik birimine gelen

veya getirilen toplam 335 bin 242 çocuğun; %66,1'i erkek, %33,9'u kız olduğu, bunların %46,2'si mağdur iken, %32,2'sinin suçta sürüklendiği, %13,7'sinin bilgisine başvurulduğu, %3,4'ü de hakkında kayıp müracaatı yapılması sonrasında bulunanlar, %4,4'ü de başka nedenlerle geldiği veya getirildiği bildirilmiştir. Suça sürüklenme nedeni ile güvenlik birimlerine getirilen çocukların %34,4'ü yaralama, %24,8'i hırsızlık, %6,6'sı Pasaport Kanunu'na muhalefet, %6,2'si uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanma, satma veya satın alma, %3,9'u mala zarar verme nedeniyle olduğu belirtilmiştir. Suça sürüklenen çocukların %57,6'sı adli birimlere, %36'sı ailelerine teslim edilmiştir. Mağdur olarak gelen çocukların %87,3'ü ailelerine, %3,5'i sağlık kuruluşuna, %3,1'i de sosyal kuruma teslim edildiği belirlenmiştir (Adalet Bakanlığı 2019; Akbaş ve Ergin, 2020; TÜİK, 2020).

Suçta sürüklenme nedeniyle güvenlik birimlerine gelen veya getirilen 35 bin 986'sı bağımlılık yapan madde kullanıldığı, bunlardan %85,6'sı 15-17 yaş grubu, %14'ü ise 12-14 yaş grubu olduğu. Çocukların %84'ü sigara kullanırken, %6,3'ü alkol, %5,4'ü esrar, %1,2'si ise hap kullandığı açıklanmıştır. Yine bu çocukların %59,1'i yaralama, %13,5'i cinsel suçlar ve %6,8'i aile düzenine karşı suç, %3,8'i tehdit, %3,7'si hırsızlık, %3,1'i ise kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçlarından mağduriyet yaşadıkları belirlenmiştir (Akbaş E, Ergin, 2020).

Yine her üç gençten biri çevrimiçi zorbalığa maruz kalırken; her beş çocuktan biri de siber zorbalığa maruz kaldığı görülmüştür. Türkiye'de Çocuğa Karşı Şiddet Durum Raporu 2020 zorbalık ve şiddet gibi nedenler yüzünden okula gidemediğini belirtmektedirler (Akbaş ve Ergin, 2020).

Çocukların; % 45'i siber zorbalıktan etkilendiği, % 39'u itibar riskiyle karşı karşıya kaldığı, %29'u ise şiddet ve cinsellik içeriklerine maruz kalırken; çocukların %28'i siber tehditlere maruz kaldığı; %13'ü oyun bağımlılığı %7'sinin de sosyal medya bağımlılığı riski taşıdığı belirtilmiş, siber zorbalık dışında rahatsız olunan diğer öne konuların ise reklamlar ve yalan/asılsız haberler olduğu bildirilmiştir (Dinç, 2020).

Türkiye'de Çocuğa Karşı Şiddet Durum Raporuna göre (2020); erkeklerin kızlara göre hem daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığı hem de daha fazla siber zorba oldukları, en fazla sosyal medya platformlarında maruz kalmanın ortaya çıktığı, gençlerin, arkadaşlık ilişkilerinin bozulması, kız-erkek arkadaş ayrılığı sonucu ya da maruz kalınan siber zorbalık sonrası intikam alma duygusu gibi sebeplerle siber zorbalık yaptıkları belirtilmiştir (Akbaş ve Ergin, 2020).

Kadın cinayetlerine, özellikle kendini güvende hissedeceği

evinde güven kaynağı olan babanın duygusal bağlılığı olan annesine uyguladığı şiddet, cinayet ile sonuçlanıyorsa ciddi travmatik sonuçlar; hem şiddet gören anne, hem tanık olan şiddet mağduru çocuk açısından sorunlar oluşmasına yol açmaktadır. Ciddi travmatik sorunların oluşması da ailenin oluşturduğu toplumun da sağlıklı olmasına yol açmaktadır. Bakıldığında kadına uygulanan şiddet, her ne kadar tek bir birey olan kadına uygulanmış gibi görünse de; direkt veya dolaylı pek çok mağdur oluşturmasıyla toplumun geniş bir şekilde mağdur olmasına yol açmaktadır.

Aile içi şiddete maruz kalan çocukların; anne ölümü ve babanın cinayet eylemi sonrası psiko-sosyal destek almayı ve konuyla ilgili konuşmak istememe, ifade verme, vasilik gibi hukuki işlemler, travmatik bir şekilde değişen hayata uyum, psiko- sosyal desteğe erişimde zorluk ve maliyetli olması vb nedenler bu desteği almayı zorlaştırmaktadır. Bazen de destek ihtiyacının geç fark edilmesi nedeniyle çocukların intihar ya da kendine zarar verme gibi davranışları ortaya çıkabilmektedir.

Aile içinde çocuklara yönelik olan şiddet sonucunda; akut yaralanma veya ölüm riski dışında; bu ortamda yaşamanın getirdiği; akademik performans ve yaşam kalitesinde düşme, kendine zarar verme veya intihar olasılığını artırmada önemli bir stres kaynağı olduğu, travma sonrası stres bozukluğuna yol açtığı, suç işleme gibi psikolojik sorunlar, yeme problemleri, obezite gibi durumlara yol açtığını

nitekim yapılan çalışmalarda çocukluk dönemi istismarlar ile bu sorunlar arasında güçlü bir korelasyon olduğunu ortaya koymuştur (Akbaş ve Ergin, 2020).

Araştırmalar, travma yaratan herhangi bir olaya maruz kalınması sonrasında; depresyon, anksiyete ve travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) gibi belirtilerin kadınlarda ortaya çıkma oranının daha fazla (Bal vd., 2013), özellikle toplumsal şiddet olayı ve toplumsal şiddetin türü olan terörist saldırıları sonrasında görülen posttravmatik stres bozukluğu açısından kadınların erkeklere göre daha fazla risk altında olduğu ve daha fazla post travmatik stres bozukluğu yaşadığı belirtilmiştir (Bryant ve Harvey, 2003; Frank vd., 2004; Norris vd., 2001; Solomon vd., 2005; Verger vd., 2004).

Kadınların toplumsal şiddete daha az maruz kalması halinde bile kendisi ve yakınlarının tehlikede olduğu duygusunu erkeklere göre daha güçlü ve daha yoğun yaşadıkları, hatta depresyon gibi travma sonrası stres bozukluğu belirtilerini de daha fazla yaşadıkları bildirilmiştir (Solomon vd., 2005).

Toplumsal şiddet içeren ve 2003 yılında İstanbul'da İngiliz Konsolosluğu'na yakın bir bankaya yönelik yapılan bombalı saldırı sonrası bu bölgeye yakın okullarda post travmatik stres bozukluğu belirtilerini incelemek için yapılan bir araştırmada; Travma Sonrası Stres Bozukluğu gösterme sıklığı kız öğrencilerde %11,2, erkek öğrencilerde %5,4, öğretmen ve görevli kişilerde %26,1 oranında stres bozukluğu görüldüğü belirlenmiştir (Hoşçeylan, 2018).

Sonuç ve Öneriler

Toplumsal şiddet, her ne kadar aile içi şiddetten ayrı gibi düşünülse de, toplumda yaşayan her bir bireyin aile içerisinde yetiştiği göz önüne alındığında aslında toplumsal şiddeti önlemek açısından çözüme ilk başlanması gereken yerin aile olduğu görülecektir. Bu açıdan toplumsal şiddeti önlemeye yönelik olarak; ilk olarak aile içi şiddetin ele alınması gerekir. Aile içerisinde de kadına ve çocuklara yönelik her tür şiddetin çalışılması ve çözümlenmesi son derece önemlidir. Gerek aile içi ve gerekse toplumsal şiddet, kadın ve çocuklar başta olmak üzere tüm toplumu bütün yönleriyle etkileyen ciddi bir sorundur. Türkiye ve dünya genelinde yapılan araştırmalar ve ortaya konulan istatistikler bu sorunun ne denli yaygın olduğunu göstermektedir. Bu ortaya konulan veriler göz önüne alındığında; toplumsal şiddetle mücadele etmek için tüm toplumun birlikte hareket etmesi gerekmektedir. Eğitim, bilinçlendirme, sosyolojik, psikolojik, hukuki açıdan üretilecek kalıcı sosyal politikalarla aile içi şiddetten başlayarak toplumsal şiddetin önüne geçilmesi mümkündür. Bu mücadelede herkesin rol alması, daha adil ve daha güvenli bir dünya için önemli bir adımdır.

Toplumsal şiddet ve her tür şiddetin önlenmesi açısından topluluğun en küçük birimi olan ve ilk öğrenmenin gerçekleştiği yerin aile olduğu gerçeği göz önüne alındığında sağlıklı bir toplumun inşası için sağlıklı ailelerin oluşturulmasının önemli olduğu görülecektir. Aile ortamında sağlıklı çocuklar yetiştirilmesi de aileyi oluşturan kadın ve erkeğin sağlıklı iletişim içinde bulunarak doğru yaklaşımlar izlemesine bağlıdır. Günümüzde bu düşünceler pek çok bilimsel ortamda yayınlar da, günlük söylemlerde belirtilmesine ve bilinmesine rağmen ne yazık ki aile içerisinde sağlıklı ilişkilerle ilgili koşulların yeterince sağlanmadığını çocuk ve gençlerin ortaya koyduğu davranışlardan ve boşanmaların artışından anlaşılabilir.

Ailede özellikle toplumumuzun kadına ve erkeğe yüklediği cinsiyet rolleri, çağımızın ortaya koyduğu finansal, teknolojik gelişmelerle birlikte kadının insan olarak yaşayabilme bilinci ve toplum içinde aktif yer alma ihtiyacı artarken, yaşam içerisinde yer alma isteğine karşılık toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin ataerkil yaklaşımlarla çelişebilmektedir. Ataerkil yapının getirdiği kadına atfedilen rollerle günlük gereklilikler ve kadının yaşam hakkı konusunda bilinçlenmesi ile oluşan aile içi çatışmalar, ekonomik, fiziksel ve psikolojik pek çok şiddet şeklini ortaya çıkmasına yol açarken boşanma oranını da arttırmaktadır.

Dünyada olduğu gibi ülkemizde kadına yönelik şiddetle mücadelede yasal önlemler alınsa da kadın cinayetleri sayısının ciddi boyutta olması, kadın ve aile konularında çalışan farklı alanlardan uzmanların bir araya getirilerek sorunun kökenine inen daha derinlemesine irdeleyen araştırmaların yapılması, çözüm önerileri sunan projelerin oluşturulması ihtiyacını ortaya koymuştur.

Ayrıca toplumsal şiddetle mücadele etmek için kapsamlı politikalar, eğitim programları ve toplumsal bilinçlendirme kampanyaları ve daha derinlemesine uzun takipli çalışmaların yapılması gerektiği düşünülmüştür. Şiddetin her türüyle mücadele etmek, bireylerin haklarını korumak ve toplumları daha güvenli hale getirmek için geniş çaplı ve derinlemesine yapılacak çalışmalar elzem görülmektedir.

Ayrıca konuyla ilgili hukuki açıdan; kadına yönelik şiddetle mücadelede etkili yasalar çıkarılması ve bu yasaların etkin bir şekilde uygulanmasının sağlanması yaptırımlar açısından gerekli görülmektedir.

Şiddetin önlenmesi açısından farkındalık ve bilinç geliştirici şekilde okullarda; toplumsal cinsiyet eşitliği ve kişilerarası sağlıklı iletişim konularında programlara dersler yerleştirilerek eğitim programlarının günümüz ihtiyacı doğrultusunda düzenlenmesi,

Toplumsal bilinçlendirme ve toplumu oluşturan her bir bireyde doğru tutum ve davranışın yerleşmesinde önemli bir noktada olan medyanın dili ve bilgi aktarımının çalışılması, ayrıca sivil toplum kuruluşları aracılığıyla toplumsal şiddet konusunda farkındalık artırılması,

Şiddet mağdurlarına yönelik psikolojik ve hukuki destek hizmetleri yaygınlaştırılması,

Çocukların şiddete maruz kaldığı ve aynı zamanda şiddeti fark edip baş etmede gerekli müdahalelerin yapılacağı yerlerden biri olan okullarda şiddetle etkili mücadele etmek için rehberlik servislerinde rehber öğretmen dışında; psikolog, sosyal çalışmacı ve sosyologlar çalıştırılarak güçlendirilmesi,

Sosyal ağ, sosyal medya açısından etik standartlar ve uygulamaların iyileştirilmesi ile siber zorbalığın önlenmesi için özellikle dezavantajlı bireyler açısından çalışmalar yapılması, öğretmen ve ebeveynlerin siber zorbalık, akran zorbalığı gibi şiddetin önlenmesi gibi konularda eğitilmeleri gerekir.

Kaynakça

- Adalet Bakanlığı. (2019). Adli İstatistikler. Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü. Erişim Tarihi: 10.07. 2024. <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/adalet-istatistikleri-yayin-arsivi>
- Adıgüzel, Y. (2001). Kitle Toplumunun Açmazları: Kültür Endüstrisi, İstanbul: Şehir Yayınları.
- Akbaş E., Ergin, E. (2020). Türkiye’de Çocuğa Karşı Şiddet 2020 Durum Raporu. Erişim: 13 07. 2024 <https://www.cocuk-haklariizleme.org/storage/app/uploads/public/5fc/746/7d5/5fc-7467d5fc0c660761537.pdf>
- Aral, N., Gürsoy, F. (2001). Çocuk Hakları Çerçevesinde Çocuk İhmal Ve İstismarı. Milli Eğitim dergisi, Temmuz, Ağustos, Eylül Sayısı. http://dhgm.meb.gov.tr/yayinlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/151/aran_gursoy.htm
- Astor, R.A., Benbenishty, R., Vinokur, A.D., Zeira, A. (2006). Arab and Jewish Elementary School Students’ Perceptions Of Fear And School Violence: Understanding The Influence Of School Context. British Journal of Educational Psychology, 76, 91-118.
- Atalay, A. (2004). Spor Medya ve Serbest Zaman. İstanbul: Beta Yayınları.
- Avcı, Ş. (2018). Bireysel Silahlanma Ve Toplumsal Şiddet: Samsun/Çarşamba İlçesi örneği. 19 Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Samsun.
- Ayan, S. (2007). Aile İçinde Şiddete Uğrayan Çocukların Saldırganlık Eğilimleri. Anadolu Psikiyatri Dergisi, 8(3), 206-214.
- Bacanlı, H. (2007). Eğitim Psikolojisi. Ankara: Pegem Yayıncılık/Asal Yayınları.
- Bal, U., Çakmak, S., Uğuz, Ş. (2013). Anksiyete Bozukluklarında Cinsiyete Göre Semptom Farklılıkları. Arşiv Kaynak Tarama Dergisi, 22(4). <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/25299>
- Berkem, G. (1992). İşçilerin Ailede Ve İş Yerlerinde Toplumsal Cinsiyete İlişkin Tutumları Arasındaki İlişkiler. Türk Psikoloji Dergisi, 7 (28), 24-32.
- Bilgiç, Ş. (2012). Hapsedilme, İyileştirme ve Yeniden Suç İşleme. Ankara: Vadi Yayınları.
- Branscombe, N. R., Wann, D.L. (1992). Role Of Identification With A Group, Arousal, Categorization Processes, And Self-Esteem İn Spectators Aggression. Human Relations, 45 (10), 1013-1033.
- Brewin, C. R., Andrews, B., Valentine, J. D. (2000). Meta-Analysis Of Risk Factors For Posttraumatic Stress Disorder İn Trauma-Exposed Adults. Journal Of Consulting And Clinical Psychology, 68(5), 748.
- Bülbül, R. (2001). İletişim ve Etik. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Brown, J.D. (2004). The Self, H. Andaç Demirtaş (Çev.) Benlik Sunumu. Türk Psikoloji Bülteni, 10 (33), 160-165.
- Bryant, R. A., Harvey, A. G. (2003). Gender Differences in The Relationship Between Acute Stress Disorder And Posttraumatic Stress Disorder Following Motor Vehicle Accidents, Australian & New Zealand Journal of Psychiatry, 37(2), 226-229.
- Carney, A., Merrell, K.W. (2001). Bullying in Schools: Perspectives On Understanding And Preventing and İnternational Problem. School Psychology International, 22, 364-382
- Charuvastra, A., Cloitre, M. (2008). Social Bonds And Posttraumatic Stress Disorder. Annu. Rev. Psychol., 59, 301-328.
- Crothers, L.M., Levinson, E.M., (2004). Assessment of Bullying: A Review Of Methods And Instruments. Journal of Counseling & Development, 82, 496-503.
- Currie, J., Widom, C. S. (2010). Long-Term Consequences of Child Abuse and Neglect on Adult Economic Well-Being. Child Maltreatment, 15(2), 111-120.
- Demirbaş, T. (2002). Kriminoloji, Seçkin Yayıncılık Suçun Nedenleri- Suç Etiyolojisi. http://www.kriminoloji.com/Sucun_Nedenleri_Sosyolojik_ve_Sosyopskolojik_Nedenler-Timur_Demirbas.htm#_ftnref26
- Dinç, E. S. (2020). Sosyal Medya Ortamlarında Siber Zorbalık: Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık Deneyimlerinin İncelenmesi. Yeni Medya Elektronik Dergisi, 4(1), 24-39.
- Dökmen, Z. Y. (2004). Toplumsal Cinsiyet. Sosyal Psikolojik Açıklamalar. İstanbul: Sistem Yayınevi.
- Dökmen, Z.Y. (1997). Çalışma, Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerini İle Ev İşleri Ve Depresyon İlişkisi. Türk Psikoloji Dergisi, 12 (39), 39-56.
- Dönmezer, S. (1996). Çağdaş Toplumda Şiddet ve Mafya Suçları. Cogita Dergisi, 6-7, 215-220.
- Dursun, Y. (2011). Şiddetin İzini Sürmek: Şiddet Nedir?. Journal of Philosophy and Social Sciences, Autumn, 12, 1-18.
- Ediz, A., Altan, Ş. (2017). Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet Üzerine Bir Alan Araştırması. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Özel sayı.
- Erükçü Akbaş, G., Karataş, K. (2020). Kadın Cinayetleri Sonrası Geride Kalan Çocuklar Ve Bakım Veren Kardeşlerin Baş Etme Stratejileri. Toplum ve Sosyal Hizmet, 31(1), 152-173.
- Frank, G., Njenga, F. G., Nicholls, P. J. (2004). Post-Traumatic Stress After Terrorist Attack: Psychological Reactions Following The US Embassy Bombing in Nairobi. Br J Psychiatry, 185, 328-333.

- Franzoi, S.L.(2003). Social Psychology. New York: Mc Graw Hill.
- Ginis, K.A.M., Leary, M.R. (2004). Self Presentational Processes In Health Damaging Behavior. Journal of Applied Sport Psychology, 16, 59-74.
- Görker, I., Aygözü, F., Demir, N. (2000). Çocuğa Zarar Verici Davranışta Bulunma 3 Olgu Sunumu. Çocuk Forumu Dergisi, 3(2), 32-35.
- Güler, N., Uzun, S., Boztaş, Z., Aydoğan, S. (2002). Anneleri Tarafından Çocuklara Uygulanan Duygusal Ve Fiziksel İstismar/İhmal Davranışı Ve Bunu Etkileyen Faktörler. Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 24, (3), 128-134.
- Hobart, M., (1996). Şiddet ve Susku: Bir Eylem Siyahasına Doğru. (Çev. Y. Salman). Cogito: Şiddet, 6-7, 51-64.
- Hoşceylan, E. (2018). Toplumsal Şiddet Ve Çocukluk Çağı Travmaları İle Fiziksel Sağlık, Ruhsal Durum Ve Öznel İyi Oluş Arasındaki İlişkinin Araştırılması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Jessen, C. (2003). The Changing Face Of Children's Play Culture. http://www.carsten-jessen.dk/Play_Culture.pdf
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu (2023). 2023 Yıllık Veri Raporu.
- <https://kadincinayetlerinidurduracagiz.net/veriler/3088/2023-yillik-veri-raporu>
- Karagün, E. (2011). Şiddet ve Spor. Türkiye Klinikleri, Psikiyatri Dergisi, Şiddet Özel Sayısı.
- Karagün E. (2013). Toplumsal Cinsiyet, Kadın Ve Spor. (M. Tekcan) içinde Kadın Kitabı (ss.301-328) Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Karagün, E. (2015). Çocuk, Şiddet Ve Spor. (M. Korkmaz, E. Demiray, Ü. Sevil, Ş. Hablemitoğlu, Y. Taşkıran) İçinde, Türkiye'de & Dünya'da Şiddet Kitabı (1-15). Ankara: Nobel Yayın.
- Kayaoğlu, A. G. (2004). Futbolda Seyirci Şiddeti: Sosyal Psikolojinin Katkıları Ve Sınırlılıkları. Türk Psikoloji Yazıları, 7 (13), 79-101.
- Kızmaz, Z. (2006). Şiddetin Sosyo-Kültürel Kaynakları Üzerine Sosyolojik Bir Yaklaşım. Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 16(2), 247-267.
- Kızmaz, Z., (2005). Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme. C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 29, 137-150.
- Krug E.G., Dahlberg L.L., Mercy J.A., Zwi B.A., Lozano R. (2002). World Report on Violence and Health. Geneva: World Health Organization, p. 3-21.
- Kuş Mumcu, M., (2023). Antropoloji Açısından Günümüzde Şiddet Olgusu Karşısında Değerler Eğitiminin Önemi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı, Bursa.
- Lansford, J. E., Miller-Johnson, S., Berlin, L. J., Dodge, K. A., Bates, J. E., Pettit, G. S. (2007). Early Physical Abuse And Later Violent Delinquency: A Prospective Longitudinal Study. Child maltreatment, 12(3), 233-245.
- Martin, K.A., Mack, D. (1996). Relationship Between Physical Self Presentation And Sport Competition Trait Anxiety: A Preliminary Study. Journal of Sport & Exercise Psychology, 18, 75-82.
- Mutlu, E. (1997). Televizyon, çocuklar ve şiddet. İletişim Fakültesi Dergisi, 4 (41), 55-75
- Norris, F.H., Perilla, J.L., Ibañez, G.E., Murphy, A.D. (2001). Sex Differences In Symptoms Of Posttraumatic Stress: Does Culture Play A Role?. Journal of Traumatic Stress, 14(1), 7-28.
- Olweus, D. (1993). Bullying At School: What We Know And What We Can Do. Cambridge: MA: Blackwell. USA: Kluwer Academic Publishers.
- Olweus, D. (1999). The Nature Of School Bullying. P.K. Smith, Y. Morita, J. Junger-Tas, R. Catalano, A.P. Slee İçinde, A Cross National Perspective Sweden (pp.7-27). London and New York: Routledge.
- Owayolu, N., Uçan, Ö., Serindağ, S. (2007). Çocuklarda Cinsel İstismar Ve Etkileri. Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi, 2(4), 13-22.
- Özerkmen, N., Gölbaşı, H. (2010). Toplumsal bir olgu olarak şiddet. Akademik Bakış Dergisi, 28, 1-19. <https://www.muhamrembalci.com/hukukdunyasi/alintilar/508.pdf>
- Özerkmen, N., (2012). Toplumsal Bir Olgu Olarak Şiddet. Akademik Bakış Dergisi, 28, 1-19.
- Özgür, G., Yörükoğlu, G., Baysan Arabacı, L. (2011). Lise Öğrencilerinin Şiddet Algıları, Şiddet Eğilim Düzeyleri Ve Etkileyen Faktörler. Psikiyatri Hemşireliği Dergisi- Journal of Psychiatric Nursing, 2(2), 53-60.
- Öztürk, N. (2020). Lise Dönemindeki Ergenlerin Riskli Yaşam Deneyimleri. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 37, 110-113. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1197143>
- Pelendecioğlu, B., Bulut, S. (2009). Çocuğa Yönelik Aile İçi Fiziksel İstismar. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi, 9(1), 49-62.
- Richters, J.E., ve Martinez, P.E. (1993). The NIMH Community Violence Project: I. Children As Victims Of And Witnesses To Violence. Psychiatry, 56, 7-21.
- Rigel, N. (1995). Haber, Çocuk ve Şiddet. İstanbul: Der Yayınları.

- Roberts, W.B., Morotti, A.A., (2000). The Bully As Victim: Understanding Bully Behaviors To Increase The Effectiveness Of Interventions In The Bully-Victim Dyad. *Professional School Counseling*, 4(2), 148- 156.
- Solomon, Z., Gelkopf, M., Bleich, A. (2005). Is terror gender-blind? Gender differences in reaction to terror events. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 40(12), 947-954.
- Sormaz, F. (2010). Çocukluk İmgesi, Oyun Ve Oyuncak: Sosyo-Kültürel Bir Analiz. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Kütahya.
- Şahin H. M., (2003). Sporda Şiddet ve Saldırganlık. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Taner, Y., Gökler, B. (2004). Çocuk İstismarı ve İhmali: Psikiyatrik yönleri. *Acta Medica*, 35(2), 82-86.
- T.B.M.M. (Şubat 2007). Türkiye’de Ortaöğretime Devam Eden Öğrencilerde Şiddet ve Bunu Etkileyen Etmenlerin Saptanması. Çocuklarda ve Gençlerde Artan Şiddet Eğilimi ile Okullarda Meydana Gelen Olayların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu (10/337,343,356,357).
- TÜİK (2020). Güvenlik Birimlerine Gelen veya Getirilen Çocuklar İstatistikleri. Erişim Tarihi: 6. 04. 2020. [http:// www.tuik.gov.tr/Start.do](http://www.tuik.gov.tr/Start.do).
- Türkdoğan, O. (1996). Kimlik-Göç, Sosyal Şiddet ve Türkiye Gerçeği. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Uğurlu, N. S. (2003). Cinsiyetçilik: Kadınlara ve Erkeklerle İlişkin Tutumlar ve Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Kuramı. *Türk Psikoloji Yazıları*, Haziran-Aralık, 6 (11-12), 1-20.
- UN Women Global Database on Violence Against Women. Erişim Tarihi: 10.08.2024 <https://data.unwomen.org/global-database-on-violence-against-women>
- Ünsal, A. (1996). Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi. *Cogita Dergisi*, 6(7 Kış-Bahar), 29-36.
- Verger, P., Dab, W., Lamping, D. L., Loze, J. Y., Deschaseaux-Voinet, C., Abenhaim, L., Rouillon, F. (2004). The Psychological Impact Of Terrorism: An Epidemiologic Study Of Posttraumatic Stress Disorder And Associated Factors In Victims Of The 1995-1996 Bombings In France. *American Journal of Psychiatry*, 161(8), 1384-1389.
- Waite, L. J. (2000). The Family As A Social Organization: Key Ideas For The Twenty First Century. *Contemporary Sociology*, 29 (3), May, 463-469.
- WHO, (2002). World Report On Violence And Health. World Health Organization. Erişim Tarihi; 6. 04. 2020 https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf?sequence=1
- Yavuzer, H. (2008). Çocuk Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Zoroğlu, S.S., Tüzün, Ü., Sar, V., Öztürk, M., Kora, M.E., Alyanak, B. (2001). Çocukluk Dönemi İstismar Ve İhmalinin Olası Sonuçları, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2(2), 69-78.